

Галина-Марија Н. Мићић¹
Универзитет у Бањој Луци
Филолошки факултет
Катедра за србистику

СОЛИПСИЗАМ ИЛИ САН: ПИТАЊЕ РЕАЛНОСТИ У ДЕЛУ *ДЕВЕТИ САН ВЕРЕ ПАВЛОВНЕ* ВИКТОРА ПЕЉЕВИНА

Апстракт: *Будући једним од централних питања Пељевинове прозе, питање реалности у његовим делима погодује различитим тумачењима. То се нарочито види у причи из 1991. године – Девети сан Вере Павловне, која се неретко тумачи кроз призму солипсизма, као крајње индивидуалистичког философског правца. Циљ овог рада јесте да покаже колико је ова претпоставка оправдана, као и да утврди у коликој мери се идеја о Вери Павловној као о солипсисти поклапа са одредницом на коју аутор алудира самим насловом, пишући о сну Вере Павловне, чиме директно отвара још једну могућност за тумачење. Показаћемо да се ова два тумачења реалности Пељевинове приче не искључују, већ да на основу текста можемо доказати оправданост и једног и другог тумачења реалности Вере Павловне и руског друштва у периоду Перестројке.*

Кључне речи: *солипсизам, сан, реалност, постмодернизам, Виктор Пељевин, Девети сан Вере Павловне.*

1. Увод

Централно питање којим се Виктор Пељевин у свом стваралаштву бави јесте питање реалности. У чланку *Дон Фаулз и трагедија руског либерализма* Пељевин пише: 'Совјетски свет је био толико наглашено апсурдан и срачунао ружан, да није било могуће да га за коначну реалност прихвати чак ни пацијент психијатријске клинике' (Пелевин В. Джон Фаулз и трагедија руског либера-

лизма, превод Н. Благојевић, 2018:р.25). Управо та „коначна реалност” јесте оно што он у својим делима излаже нарочитој пажњи, будући да сматра да је реалност ‘ништа друго до наша представа о њој’ (Krotova, 2018:р.109). Тако се у скоро сваком његовом делу реалност појављује као нешто што човек ствара у својој свести (додаћемо: и подсвести), а не оно што се чулима може доживети.

Једно од могућих тумачења питања реалности у Пељевинином делу свакако је солипсизам. Матеј Јаворски, који је своју докторску дисертацију посветио управо овој теми пише како је ‘солипсизам, несумњиво, почетна тачка, или можда идејна позадина свих других суштинских мотива Пељевинове прозе’ (2018:р.66). Иако солипсистички поглед на свет не мора да се односи на сва Пељевина дела, уврежено је мишљење да се овај навод може применити на његову причу из 1991. године – *Девети сан Вере Павловне*, јер је велики број читалаца и критичара препознаје као својеврсну критику (или можда омаж) овом филозофском правцу.

Иако још грчки филозоф Горгија у свом трактату *О природи, или о непостојећем* тврди како а) ништа не постоји, б) уколико нешто и постоји, ми га не можемо спознати, и в) уколико га и можемо спознати, не можемо га изразити (Gatri, 2017:рр.44, 45), те на тај начин ствара плодно тле за развој солипсизма, до развоја овог филозофског правца долази тек много касније када идеју солипсизма развијају филозофи попут Ренеа Декарта или Џорџа Берклија. Декарт, подвргавајући сумњи сва достигнућа тадашње филозофије и науке, долази до мисли по којој ће остати запамћен: „Cogito, ergo sum”. Управо у овој реченици – „Мислим, дакле постојим” – садржана је основна претпоставка његове филозофије. Мисао је једино у шта се не може сумњати, сматра он, све друго треба детаљно испитати узимајући у разматрање само оно што је уму потпуно јасно и очигледно, не уносећи у истраживање своје претпоставке и предрасуде (Kopovaleva, 2014:р.77). Тако Декарт, у основи рационалистички филозоф, улази у поље солипсистичког начина размишљања доживљавајући само ум и оно њиме прихваћено за стварно.

Директнији утицај на развој солипсизма као идеје оствариће Џорџ Беркли, филозоф прве половине осамнаестог века, који сматра да спољни предмети нису ништа друго до скупови наших чула и чулних идеја, те да не постоје предмети или било каква материјална супстанца изван нашег духа. То значи да читав спољни свет постоји само уколико је опажен. Он у свом раду *Расправа о принципу људске спознаје* пише следеће:

‘Постојао је неки мирис, значи да га је нетко мирисао; постојао је неки звук, значи да га је нетко чуо, била је нека боја или облик – опажени су видом

или опипом. То је све што могу разумјети под тим и сличним изразима. Јер, оно што се каже о апсолутном постојању немислећих ствари, без обзира на то да ли се опажају, изгледа савршено неразумљиво. Њихов *esse* јест *percipi*, и није могуће да они имају неку егзистенцију изван духова или мислећих ствари које их опажају.' (Grlić, 1983:p.46)

Тачније, постојим само ја, све остало је илузија и производ мојих чула. Шта онда Веру Павловну, чистачицу мушког јавног тоалета на Тверском булевару у Москви и главног лика приче, чини представником ове философије? На самом почетку приче, аутор недвосмислено наглашава зачетак овакве идејне основе пишући како је извор свих промена до којих је дошло на Верином радном месту заправо она сама (Pelevin, 2003:p.201). Или барем она тако верује. У даљем тексту Верин свет ће се развијати у складу са њеним свесним (и подсвесним) жељама, до коначног закључка непознатог гласа са краја приче о 'једној са солипсизмом у трећем стадијуму' (2003:p.226). Све ово даје повод да се проблем солипсизма у причи *Девети сан Vere Павловне* детаљније проучи.

Иако се о солипсизму као идејној основи приче много писало, важно је поменути још једно од могућих тумачења реалности у причи о Вери Павловној. На њега нам указује сам аутор, будући да у наслову пише о *сну Vere Павловне*. О сновима у књижевности, те начинима њиховог тумачења и класификације, писали су многи аутори, попут А. Бегена, И. В. Страхова, Р. Г. Назирова, В. Н. Захарова, или Н. Д. Тамарченка, о чему више говори Олга Владимировна Федунина у својој монографији *Поетика сна (руски роман прве трећине XX века у контексту традиције)* (Fedunina, 2013). Специфична форма сна која се неретко појављује у књижевности јесте сан који у делу нема прецизно постављену почетну границу. Ово доводи до тога да је читаоцу тешко пратити шта је условна реалност дела, а шта сан и то омогућава аутору одређену игру како са својим јунаком, тако и са читаоцем, што свакако одговара опису текста који Пељевин ствара. Када пише о „уметничкој реалности”, Федунина наводи да под њоме подразумева 'реалност у којој се одвијају догађаји у самом делу' (2013:p.39), али наглашава да је овакав приступ понекад недовољан да опише унутрашње стање јунака у коме доминирају несвесни мотиви и мотиви над којима разум – а самим ти и ауторски свет књижевног дела – нема контролу (свакако се мисли и на снове).

Циљ овог рада јесте да покаже који делови текста приче *Девети сан Vere Павловне* погодују солипсистичком тумачењу, а који ипак говоре у корист сна као реалности у којој пребива Вера Павловна.

2. 1. Солипсизам или сан?

Почевши од периода Перестројке, и промена које она носи (а Перестројка је реч којом отвара текст, те самим тим носи одређену важност), Пељевин непосредно упознаје свог читаоца са променама, и наговештава да ће промене чинити важан део његовог текста. Он наглашава како су за Веру Павловну, насловну јунакињу приче, ове промене представљале 'извесну неочекиваност – али само у смислу тачног датума њиховог почетка и конкретног облика испољавања, а не у смислу њиховог извора, зато што тај извор бејаше она сама' (2003:р.201). Читалац од самог почетка добија наговештај у ком кључу може читати наведено дело, будући да се Пељевин већ у епиграфу позива на Лудвига Витгенштајна, користећи његов цитат о томе како 'овде можемо да видимо да се солипсизам подударе са чистим реализмом, ако се он строго промишља' (2003:р.200). Одредница „овде” није случајно постављена и открива основну идеју текста – приказати вртлог великих промена деведесетих година прошлог века кроз очи солипсисте, стављајући фокус на свет који је он (или у овом случају она) изградио. Ово подударење 'строго промишљеног солипсизма' са реализмом добар је начин да се прикаже окружење (а самим тим и свет), у коме Вера Павловна може видети 'метафизичку функцију предмета' (2003:р.219), тачније повезаност свега са фекалијама, а што ће се у једном тренутку и догодити. Пељевин добро промишља окружење своје главне јунакиње, алегорично приказујући суштину савременог света кроз јавни тоалет: временом дотеран, осавремењен, са сликама, цвећем и музиком, али ипак, испуњен фекалијама, које чак ни након промењене намене места – оно у једном тренутку постаје комисион² – не престају да заударају. Приказујући све мале промене Вериног света, Пељевин показује реформе кроз које пролази руско друштво током деведесетих година, када долази до демократизације, до смене партијског једноумља, до најезде конзумеризма и појаве привидне могућности избора, али се суштина не мења. О овоме пише Алексеј Кашчејев, који примећује да еволуцијом тоалета од социјалистичког ве-цеа до тоалета задруге пратимо сву историју Русије друге половине осамдесетих и почетком деведесетих. Он наглашава како заправо пратимо само делиће, нагађамо о којим догађајима је реч само по транспарентима који су чудом доспели у тоалет, по количини пивских флаша или нивоу расположења вршилаца нужде (internet). На тај начин, читалац очима потенцијалног солипсисте – Вере Павловне – посматра

² Комисиона трговина – трговачки посао (куповина и продаја), по коме *комисионар* склапа трговачке послове у своје име, али за туђ рачун (за рачун *комитента*), и уз изванредан проценат; трговачка организација која обавља такве послове; *комисиони посао* (Вујаклија, 1980:р.440).

промене до којих долази у друштву у периоду транзиције са једног система на други.

П. А. Кисљева и А. В. Кузњецов чак пишу о ‘солипсизму као о главном јунаку’ дела, сматрајући да је примарни задатак Пељевина био управо разрачунавање са солипсизмом, интелигенцијом, социјалистичким системом и осталим (Kisleva, Kuznecov, 2014:pp.42, 43). Исти аутори у Вери виде представника совјетске интелигенције (2014:р.43), што доказују њеним начином живота мимо рада у тоалету: она чита Блавацку³ и Рамачараку⁴, или гледа филмове Бергмана и Фазбиндера у биоскопу *Илузион*⁵. С тим у вези интересантне су две ствари: прво, однос Пељевина према совјетској интелигенцији чијег представника смешта на дно социјалне лествице – поставља је за чистачицу мушког јавног тоалета, али и буквално у подземље, јер се тај исти тоалет налази под земљом; и друго, избор аутора окултне литературе, забрањене у СССР-у услед неподударности са државном идеологијом, али распрострањене управо у подземљу, међу интелигенцијом (Skvorcova, 2020:р.99), које бира као штиво своје главне јунакиње. Овим на себи својствен начин он подвлачи њену жељу за спознајом „тајне живота” и дубоким мистичким знањем. Иако на почетку сазнајемо да је Вера дуго живела желећи да спозна смисао живота, промена фокуса са потраге за смислом на сазнавање тајне доводи до промена у њеном животу. И управо ће та њена жеља бити остварена прилично банално – постављањем *правог* питања својој пријатељици Мањашки (можда измишљеној, а можда и делом ње саме, о чему ће у наставку текста бити речи), која ће јој у својеврсном ритуалу шапнути ‘не нарочито дугачак одговор’, на који ће сама Вера одговорити: ‘Шта, то је све?’, док се у позадини ‘иза зидова у том тренутку разлеже тутњава’ (Pelevin, 2003:р.204). Позадинска тутњава даје на драматичности и значају овог догађаја и ставља до знања да је дошло до велике космичке промене. Оваквом, помало смешном сценом откривања једне од највећих тајни људског постојања, Пељевин показује свој однос према мистицизму. Ипак, читава прича се надаље развија захваљујући сазнању до кога је дошла Вера.

³ Јелена Петровна Блаватска (рођена фон Ган), руски религиозни философ, пантеиста.

⁴ Виљем Вокер Аткинсон, амерички адвокат, писац и окултиста.

⁵ Чувени Московски биоскоп који приказује уметничке и фестивалске филмове, стога је претпоставка да ће га пре посећивати интелигенција, него конзументи масовне културе.

2. 2. Текст и реалност

Пошто је питање реалности једно од централних питања Пељевинове прозе, које у овој причи посебно долази до изражаја, ваљало би да установимо шта је то реалност како бисмо схватили потрагу Виктора Олеговича. У својој књизи *Даље од реалности* Вадим Рудњев дефинише реалност као: 1) свеукупност свега што постоји; 2) свеукупност свега што постоји независно од човекове свести; и 3) свеукупност свега материјалног (2000:р.118). Значи да реалност представља све оно материјално што постоји независно од човекове свести и да реалност не може да се „измисли”. Ипак, у другој својој књизи, *Нови модел реалности* (2016), Рудњев коригује свој став пишући како реалност може бити измишљена. Као пример он наводи снове, који се за људе који их сањају чине потпуно реалним. У том контексту можемо говорити о сну Вере Павловне као о потпуно прихватаљивој реалности њу, те на тај начин можемо објаснити сам наслов приче.

Међутим, постоји још један важан аспект са којег можемо да тумачимо ово дело, а то је, у складу са поетиком постмодернизма, питање самог уметничког текста. На који начин се он односи према реалности? Да ли он представља реалност за себе? Рудњев, сматрајући да је главна одлика реалности та да она носи некакву поруку, доводи је у везу са наративом, а будући да је књижевни текст увек наратив, он се може тумачити у контексту реалности. С обзиром на то да постмодернизам текст прихвата за једину реалност одбацујући све друге, он представља пројекат такозване „нереалне реалности” у којој свет постоји, али изван личности и свести. Зато је проблем конструисања уметничке реалности један од водећих принципа овог правца, јер се одустаје од вечне потраге за истином, а на њено место долази поетика сличности, „копије копије”, симулакрума. Тако постмодернистички текст, састављен од фрагментата и делића заправо представља ‘потрагу за цитатима и интертекстом’ који покушава да споји неспојиво – различите епохе, времена или простор (Ајиров, 2020:рр.6, 7). За Пељевина је карактеристично да у својим делима цитатима и алузијама покушава да преобликује ранију уметничку реалност и постави је у нов контекст. Олга Богданова примећује да ‘реалност Пељевиних прича не представља укупност свих реалија постојећег света, већ само оних које издваја (примећује) субјекат’ (2008:р.81). Ово је реченица која се у великој мери односи на Веру Павловну, било да је посматрамо као солипсисту, или да читаву причу тумачимо као сан.

Причу о чистачици мушког тоалета Пељевин, у складу са идејом солипсизма (или сна) доноси из њене перспективе. Читалац сазнаје само оно што Вера зна и жели да зна. Пељевинова Вера сматра себе ‘центром Васељене’ (Ајуров, 2020:р.8). Зато се и промене на које она утиче не односе на свет у његовој целини, већ само на онај његов мали део који њу окружује. А тај свет је, као што смо већ рекли, свет јавног тоалета, ма колико га улепшавали и мењали. Пељевин узима веома честу изреку деведесетих година о томе да је „земља у говнима” као полазну основу своје приче, надграђује је и поиграва се њоме. То се нарочито уочава на самом крају, када тоалет постане комисион, а Вера у свему и на свему види управо говна.

‘До последњег момента Говно у причи је искључиво Верина илузија. Али што се продавница више удаљава од свог ембриона – тоалета – то материјалније постаје говно. Ако на почетку Вера осећа само слаби воњ, у тренуцима када продавница чини све да би се удаљила од свог почетног стања тоалета, баш тада читав свет, сви људи јој се чине умазани говнима. При том овај ‘степен умазаности’ има веома интересантну хијерархију – што је више срања на човеку, то више поштовања према њему показује околина.’ (Каšчејев: internet)

Тако и Вера, схвативши да ‘је унаоколо у ствари тоалет’⁶, ама каква ту може да буде музика?’ (Pelevin, 2003:р.219) коначно продире у тајну сазнања суштине свега, обрушава секиру на Мањашину седу главу ‘као код Фјодора Михајловича’⁷ (2003:р.220), те уз звекет и тресак губи свест.

2. 3. Мањашина улога

Питање постојања и „убиства Мањаше” једно је од оних о којима постоје различита мишљења, а од начина на који се одговори на њега, зависи и поглед на постојање и реалност Вере. Кашчејев пише како Мањаша оличава величину у чијем животу ова перестројка није ни прва ни последња, као и да је она тип људи који живе „дуго и срећно” и да, без обзира на то што се у њену душу уселила завист, она је тип човека који успева да формира свој неутрални став и на тај начин се носи са свим невољама (интернет). Ово недвосмислено значи да за Кашчејева Мањаша постоји као стваран човек. На супротном становишту стоје

⁶ У оригиналу је „говно”, преводилац је избором речи „тоалет” ублажио Верин коментар, али и изгубио део значења.

⁷ Седа глава „као код Фјодора Михајловича” алузија је на Аљону Ивановну, старицу зеленашицу коју у роману *Злочин и казна* убија главни лик – Раскољников.

Кисљева и Кузњецов који о Мањаша пишу као о 'фантому у Вериној свести' (2014:р.43). Негде између ова два је став Јевгенија Троскота о 'Мањаша као носиоцу женског начела', јер он не објашњава да ли је она женско начело унутар саме Вере, или пак стварна особа. Међутим, о убиству Мањаше он пише овако:

'После убиства Мањаше 'Вери се учинило да су је заменили равним цртежом на папиру и у њеној равној души расла је равна мржња према равном околном свету'. Тачније, након што се она понаша, по сопственом одређењу 'као код Фјодора Михајловича', она се осећа равном попут папира, попут текста и подвлачи да је 'све око ње текст' указујући тиме на ону основну мисао постструктуралиста о томе да је текст једина реалност, али и износећи своју мисао о самој Вери као апстрактној и вечно заробљеној у тексту.' (интернет)

Мањашину смрт интересантно тумачи и сама Вера дошавши себи. Мишљу о Јесењину⁸, али и губитку дела њене душе који она никада раније није осетила, а осетила га је тек сада, након што га више нема, она заправо схвата да је постојање Мањаше било само у њеној глави. Ипак, Мањаша је била онај идеолог Вериног света за кога ће писац на почетку рећи да је њено 'управљање Вериним духовним животом било врло ненаметљиво и посредно, због чега се код Вере никада није појавио осећај да такво управљање постоји' (Pelevin, 2003:р.203), до тренутка када Мањаша нестаје, а она остаје сама и више ни у шта није сигурна. На тај начин постаје нам јасно да је Мањаша заправо Верин унутрашњи помоћник и неодвојиви део ње. Овоме у прилог говори и сам текст, јер је 'довољно било да се Вера само сети Мањаше – кад раскрилише се мала службена врата (...) и појави се Мањаша' (2003:р.203).

Као и на почетку, када сазнаје „тајну живота”, а у позадини, иза зидова, чује се тутњава, тако је и овај распад Вериног света праћен подрхтавањем и неком дивовском силом која притиска споља зидове 'као да је неки огромни длан стезао картонску чашицу на чијем дну је седела сићушна Вера' и који 'сада није стезао јако, али у сваком тренутку могао је да спљеска читаву Верину реалност' (2003:р.221). На овај начин оба прекретна тренутка у причи: Верин „улазак” у тајну, као и потпуна деструкција њеног света повезана су са спољашњошћу, тачније спољни свет као да реагује на промене унутрашњег, додајући тиме драматичност самим догађајима. Овај поступак саживљавања природе са унутрашњим стањем јунака познат је руској књижевности још од *Беседе о Игоровом походу* и полагања траве и дрвећа од жалости за главним

⁸ Алузија на Јесењинову песму *Црни човек* у којој након „обрачуна” са Црним човеком песник долази себи и види само свој одраз у разбијеном огледалу.

јунаком. Међутим, овај „длан” неће жалити главну јунакињу, већ ће свој стисак стегнути до потпуног уништења њеног света – до смрти. Повезаност Вериног унутрашњег и спољашњег света, као и реаговање спољашњег света на промене у унутрашњем, свакако говоре у прилог тези о солипсизму главне јунакиње.

2. 4. Смрт или реинкарнација

Вратимо се за тренутак на већ поменути констатацију да „је земља у говнима”. Наиме, на самом крају приче, ова идеја добија своје буквално значење, јер Москву (тачније Тверски булевар који и јесте централно место одвијања Вериног живота) прекрива ‘одвратна црносмеђа бујица’ (2003:р.222) која носи све пред собом, укључујући и Веру саму. Важан је тренутак у коме до ње долази, јер је Вера, „убивши Мањашу” убила себе саму. Тако бујица која надире заправо доноси смрт за главну јунакињу.

Вођени Пелевиновом инспирисаношћу будизмом, можемо се запитати шта та смрт заправо носи. Одговор на ово питање крије сам наслов приче: *Девети сан Вере Павловне*. Јасна је интертекстуална веза са романом Чернишевског *Шта да се ради?*, која се осим у наслову и имену главне јунакиње, потпуно уочава на самом крају приче, када Вера Павловна, као казну за солипсизам добија вечни боравак у овом роману у улози јунакиње. До њеног потпуног преласка у сам роман доћи ће након још једног пишчевог поигравања наизменичним постављањем насловног питања Вере и гласа који одређује њену „судбину”, делимично у примарном значењу самог питања (јер глас није сигуран где да је смести након што су првобитно планиране „казне” – социјалистички реализам, Шолоховљев *Тихи Дон* и ратна проза већ „препуњени”), а делимично, касније и све извесније у значењу самог насловног питања:

‘ – Па шта да се ради?

– Нека нам она сама каже – захукта дубоки глас у самом центру Вериног бића. – Хеј, Вера, шта да се ради?

– Шта да се ради? – узврати Вера питање. – Како шта да се ради?

Унаоколо као да је задувао ветар; није то био ветар, али је подсећало на њега, зато што Вера осети да је некуда носи као лист захваћен ветром.

– Шта да се ради? – по инерцији понови Вера и наједном све схвати.

– Деде! – нежно рикну дубоки глас.

– Шта да се ради?! – с ужасом повика Вера. – Шта да се ради?! Шта да се ради?!

Сваки од њених крикова појачавао је то што је личило на ветар; брзина којом је журила по празнини постајала је све већа, а после трећег крика она осети да је доспела у сферу привлачења некаквог огромног објекта, који пре тог крика није постојао, али после крика постаде толико реалан да је Вера сада падала на њега као са прозора на плочник..’

(Pelevin, 2003:pp.226, 227)

Након симболична три крика, Вера Павловна, чистачица мушког тоалета с краја двадесетог века, постаје Вера Павловна, јунакиња социјалутопистичког романа из деветнаестог века. Веру и Веру повезује утопистичка идеја (најбоље приказана у *Четвртом сну Вере Павловне*). Док Вера Чернишевског сања о свету у коме људи живе сложено, у коме све послове обављају машине, а ‘људи само иду, возе се и управљају машинама’ (Ћернишевски: интернет), живе срећно и у изобиљу, Пељевина Вера Павловна иако живи у подземљу, машта о бољем и лепшем свету који ће створити. Једном речју, обе маштају о утопији. Стога се можемо запитати да ли је заиста реч о две Вере Павловне, или се, пак, једна у другу претварају. Виктор Олегович своју причу завршава текстом из романа који изговара Лопухов у XXVI глави, али и графички приказује прелазак у роман ознаком почетка новог, XXVII поглавља и првом реченицом из њега. Значи да Вера заправо не умире, већ се, по закону реинкарнације, рађа у новом простору и новој свести. Ово потврђује мисао Јасмине Војводић (2012) о томе да Пељевинови јунаци на крају дела прелазе у нови свет и да тим преласком постају ослобођени. Тако Вера Павловна постаје ослобођена солипсизма, буди се у другачијем свету, али и даље сања о утопији и промени друштва. Алексеј Кашчејев уочава и дубљу везу између Пељевинове приче и романа Чернишевског:

‘По својој суштини, солипсизам је у данашње време у веома блиској вези са крајњим егоцентризмом, са примитивним оваплоћењем ’теорије разумног егоизма’ Н. Г. Чернишевског. Уколико поставимо ствари на тај начин, аналогича са ‘Шта да се ради’ је дубља, од саме подударности наслова и имена главне јунакиње (...) У тој ситуацији у којој се Вера налази, солипсизам и егоцентризам се подударају. Тако да је, у принципу, Верина животна идеологија такође својеврстан заштитни механизам, покушај неповезивања са реалним светом који је окружује.’ (интернет)

Међутим, у којем контексту се може говорити о сну Вере Павловне из наслова? Тимур Ајупов о сну пише као о метафори солипсизма, јер снови представљају исто што и слика света солипсисте који у својој свести ствара

реално непостојећи универзум који само подсећа на реалност (2020:p.8). Зато се о читавој причи може говорити као о сну, а о смрти до које на крају долази, као о буђењу из сна. Поставља се и питање насловног броја, јер је познато да јунакиња романа Чернишевског сања свега четири сна. Ајупов овде проналази хришћанску симболику – деветог дана након смрти тела долази до одвајања душе која одлази на суђење, што се свакако дешава и Вери Павловној (исто). Међутим, иако не искључујемо овакво тумачење као погрешно, сматрамо да се Пељевин у свом стваралаштву не води првенствено хришћанском симболиком, те да би исправније решење било потражити одговор на Истоку и у будистичким и хиндуистичким учењима. У традиционалној индијској поезији постојао је концепт према којем скривено, дубинско значење текста (на руском „дхвани“) могу схватити само они у чијим душама се сачувало сећање на претходне инкарнације. Захваљујући овоме, они поседују естетско осећање које им омогућава да проникну у скривени смисао уметничког дела и да од њега добију истински ужитак, то јест да потпуно схвате поетско расположење (на руском „раса“). Само тим и таквим поштоваоцима уметности уметник својим делом и треба да се обраћа. (Galinska, 1986:p.15).

Оваквих „поетских расположења“ (раса) постоји укупно десет, од којих девето означава ‘спокој који води одрицању света’ (1986:p.16). Није ли ‘спокој који води одрицању света’ управо оно што чини суштину погледа на свет Вере Павловне?

Такође, још једно од могућих тумачења броја из наслова јесте и у контексту руске уметности, конкретно платна познатог руског маринисте, Ивана Константиновича Ајвазовског. Једно од његових најпознатијих дела *Девети талас* настаје на основу легенде о деветом таласу као најјачем, као оном који убија. Морнари различитих култура имају различиту представу о том најопаснијем, највећем и најнепредвидивијем таласу наред узбурканог мора погођеног олујом, па тако грчки морнари као такав виде трећи, староримски су видели десети, а руски, пак, таквим сматрају управо девети талас (интернет). Баш тај девети талас погађа Веру Павловну, носећи је Тверским булеваром у бујици фекалија. Руском читаоцу који познаје дело Ајвазовског ова асоцијација свакако може да падне на памет, и она представља једну од интеркултуралних игара по којима је Пељевин познат.

3. Закључак

Питање солиписизма свакако представља једно од централних питања Пељевине прозе о коме је много писано. У својој причи *Девети сан Вере Павловне* пишући о променама у руском друштву током Перестројке, аутор показује како се оне одражавају на појединачну личност. Већ самим епиграфом и почетком текста Пељевин указује на могуће читање и тумачење главне јунакиње овог дела као солиписисте, те су многи аутори управо у том кључу и писали о њему. Многи делови текста свакако говоре у прилог овој претпоставци. Иако се може поставити питање о томе да ли је то прави солиписизам, или Пељевина верзија овог крајње субјективистичког философског правца, премиса солиписизма као важног елемента грађења овог текста и његовог тумачења, на основу свега реченог, чини се оправдана.

Са друге стране, смештање приче у предео снова (или макар утисак да је тако, до ког се може доћи на основу наслова) свакако представља добру основу за правдање неразумевања, конфузности или недоследности са којима се читалац сусреће приликом читања. Знајући да је за Пељевина питање постојања реалности једно од најважнијих и најчешће обрађиваних питања која својим текстовима поставља, а да су поигравање и деконструкција, као и многобројне интертекстуалне паралеле важан део његове поетике, лако се долази до закључка да је управо то једна од могућих позиција којом се водио приликом стварања Вере Павловне и њеног сна. Јер и сан је, као што смо навели водећи се мишљу Вадима Рудњева, још једна реалност у којој је све могуће и све дозвољено. Уколико се овде уопште ради о сну.

Извори

1. Пељевин, В. (2003) *Жута стрела и друге приче*, Светови, Нови Сад.
2. Пелевин, В. *Девятый сон Веры Павловны*, <http://pelevin.nov.ru/rass/pe-9son/1.html> [Приступљено 15. 11. 2024.]

Литература

1. Аюпов, Т. Р. (2020) *Художественные реалии в ранних рассказах Виктора Пелевина*, Филологические науки. Вопросы теории и практики, Тамбов, Грамота.
2. Благојевић, Н. (2018) *Исток и Запад у стваралаштву Виктора Пељевина*, Београд, Филолошки факултет.
3. Војводић, Ј. (2012) *Три типа руског постмодернизма*, Загреб, Диспут.

4. Вујакија, М. (1980) *Лексикон страних речи и израза*, Београд, Просвета.
5. Галинская, И. Л. (1986) *Загадки известных книг*, Москва, Наука.
6. Гатри, У. К. Ч. (2017) *История греческой философии в 6 т. Т. II: Досократовская традиция от Парменида до Демокрита*, Санкт-Петербург, Владимир Даль.
7. Грлић, Д. (1983) *Лексикон филозофа*, Загреб, Напријед.
8. Кашеев, А. *Гурд Пелевин*, <http://pelevin.nov.ru/stati/o-kashv/1.html>, страници [Приступљено 10. 11. 2024.]
9. Киселева, П. А., Кузнецов, А. В. (2014) *Философия солипсизма и ее отражение в художественной литературе (на примере рассказа Виктора Пелевина «Девятый сон Веры Павловны»)*, Москва, Молодежный научный форум.
10. Коновалова, Н. П., Кузубова, Т. С., Алашеева, Р. В. (и др.) (2014) *Философия: учебное пособие*, Екатеринбург, Изд-во Урал. ун-та.
11. Кротова, Д. В. (2018) *Современная русская литература. Постмодернизм и неомодернизм: учебное пособие для студентов вузов*, Москва, МАКС Пресс.
12. Руднев, В. П. (2016) *Новая модель реальности*, Москва, Издательский дом Высшей школы экономики.
13. Руднев, В. П. (2000) *Прочь от реальности: Исследования по философии текста*, Москва, Аграф.
14. Скворцова, В. В. (2020) *Функции культурно-коннотированной лексики в рассказе В. Пелевина Девятый сон Веры Павловны (на фоне англоязычного перевода)*, Вестник Челябинского государственного университета № 3 (437). 97–104.
15. Троскот, Е. *Структурные особенности прозы Виктора Пелевина*, <http://pelevin.nov.ru/stati/o-str/1.html> [Приступљено 5. 11. 2024.]
16. Федунина, О. В. (2013) *Поэтика сна (русский роман первой трети XX в. в контексте традиции): монография*, Москва, Интрада.
17. Чернишевский, Н. *Что делать*, https://www.100bestbooks.ru/files/Cherniyshevskiyi_Chto_Delat.pdf [Приступљено 1. 11. 2024.]
18. Яворски, М. (2017) *Реконфигурация в романной поэтике Виктора Пелевина: солипсизм – язык – история*, Познань, Университет им. Адама Мицкевича, Факультет нефилологии.
19. https://ruseumvrm.ru/data/collections/painting/18_19/zh_2202/ [Приступљено 15. 11. 2024.]

Galina-Marija N. Micic
University of Banja Luka
Faculty of Philology
Department of Serbian Studies

SOLIPSISM OR A DREAM: THE QUESTION OF REALITY IN *VERA PAVLOVNA'S NINTH DREAM* BY VICTOR PELEVIN

Summary

Victor Pelevin often explores the question of reality in his works, as he does in his 1991 short story *Vera Pavlovna's Ninth Dream*. This story is frequently interpreted from the perspective of solipsism, a philosophical concept that explains the world only through one's own mind and senses, casting doubt on the existence of anything outside the individual. In this way, a cleaning lady of the men's restroom on Tverskoy Boulevard in Moscow becomes the source of all changes in her environment, and the reader is introduced to her world solely through her perspective. This provides a basis for a solipsistic interpretation of the reality in which she exists.

As the author mentions in the epigraph about the overlap between solipsism and realism, and concludes the story by describing a woman with solipsism in the third stage, all these elements justify discussing solipsism in the context of Vera Pavlovna's reality.

On the other hand, the title itself emphasises the dream as a significant element of the story, which the author undoubtedly uses to establish a connection with Chernyshevsky's novel *What Is to Be Done* and the fourth dream of Vera Pavlovna. A dream, as one of the possible realities, as defined by Vadim Rudnev, offers another valid interpretation of this work, one that is well-supported by the text itself.

In this way, the specific play with the text, intertextual connections, and numerous interpretative possibilities, which are dominant features of Viktor Pelevin's poetics, remain evident in this story as well, as reader cannot determine with certainty which reality the story is referring to.

Primary sources

1. Peljevin, V. (2003) *Žuta strela i druge priče*, Svetovi, Novi Sad.
2. Pelevin, V. *Devyatyi son Very Pavlovny*, <http://pelevin.nov.ru/rass/pe-9son/1.html> [Pristupljeno 15. 11. 2024.]

References

1. Ayupov, T. R. (2020) *Khudozhestvennyye realii v rannikh rasskazakh Viktora Pelevina*, Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki, Tambov, Gramota.
2. Blagojević, N. (2018) *Istok i Zapad u stvaralaštvu Viktora Peljevina*, Beograd, Filološki fakultet.
3. Vojvodić, J. (2012) *Tri tipa ruskog postmodernizma*, Zagreb, Disput.
4. Vujaklija, M. (1980) *Leksikon stranih reči i izraza*, Beograd, Prosveta.
5. Galinskaya, I. L. (1986) *Zagadki izvestnykh knig*, Moskva, Nauka.
6. Gatri, U. K. C. (2017) *Istoriya grecheskoy filosofii v 6 t. T. II: Dosokratovskaya traditsiya ot Parmenida do Demokrita*, Sankt-Peterburg, Vladimir Dal'.
7. Grlić, D. (1983) *Leksikon filozofa*, Zagreb: Naprijed.
8. Kashcheev, A. *Gurd Pelevin*, <http://pelevin.nov.ru/stati/o-kashv/1.html> [Pristupljeno 10. 11. 2024.]
9. Kiseleva, P. A., Kuznetsov, A. V. (2014) *Filosofiya solipsizma i ee otrazhenie v khudozhestvennoy literature (na primere rasskaza Viktora Pelevina «Devyatyi son Very Pavlovny»)*, Moskva, Molodezhnyy nauchnyy forum.
10. Konovalova, N. P., Kuzubova, T. S., Alasheeva, R. V. (i dr.) (2014) *Filosofiya: uchebnoe posobie*, Ekaterinburg, Izd-vo Ural. un-ta.
11. Krotova, D. V. (2018) *Sovremennaya russkaya literatura. Postmodernizm i neomodernizm: uchebnoe posobie dlya studentov vuzov*, Moskva, MAKS Press.
12. Rudnev, V. P. (2016) *Novaya model' real'nosti*, Moskva, Izdatel'skiy dom Vyshey shkoly ekonomiki.
13. Rudnev, V. P. (2000) *Proch' ot real'nosti: Issledovaniya po filosofii teksta*, Moskva, Agraf.
14. Skvortsova, V. V. (2020) *Funktsii kul'turno-konnotirovannoy leksiki v rasskaze V. Pelevina Devyatyi son Very Pavlovny (na fone angloyazychnogo perevoda)*, Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta № 3 (437). 97—104.
15. Trostok, E. *Strukturnye osobennosti prozy Viktora Pelevina*, <http://pelevin.nov.ru/stati/o-str/1.html> [Pristupljeno 5. 11. 2024.]
16. Fedunina, O. V. (2013) *Poetika sna (russkiy roman pervoy treći XX v. v kontekste traditsii): monografiya*, Moskva, Intrada.
17. Chernyshevskiy, N. *Chto delat'*, https://www.100bestbooks.ru/files/Chernyshevskiy_Chto_Delat.pdf [Pristupljeno 1. 11. 2024.]
18. Yavorski, M. (2017) *Rekonfiguratsiya v romannoy poetike Viktora Pelevina: solipsizm – yazyk – istoriya*, Poznan', Universitet im. Adama Mitskevicha, Fakultet neofilologii.
19. https://rusmuseumvrn.ru/data/collections/painting/18_19/zh_2202/ [Pristupljeno 15. 11. 2024.]

Преузето: 16. 12. 2024
Прихваћено: 17. 1. 2025.